

Il libro segreto.

Gabriele d'Annunzio emlékrapszodiája.

A Vittoriale néma remetéje ismét megszólalt. Hosszú évek hallgatása után, amelyben csak néha csendült meg egy-egy messaggio acélosra edzett szavainak érces harangjátéka, most ismét oldalak százai zsúfolva a legjellegzetesebb d'annunziói szépségekkel. Aki állt már a Vittoriale tiszta tetőin a Garda-tó igéző kék tekintetével szemben, a babérfák és ciprusok zöld zsolozsmájából égre harsanó hadi árboc vártája alatt, aki bolyongott a bozotos utak antik márványtorzói s mennyei mosolyok szépségétől édesülő, ismeretlen szentjei közt, az megérti a hosszás hallgatást és a váratlanul megduzzadt szavaknak ezt a hömpölygő áradását is.

Ez a méltóságos magány, amelynek árnyát mégis a déli édesség mosolya bronzosítja át, hallgatagon halmozza a ki nem mondott szavak feszültségét, gyűjti az álmok aransúlyát, sűríti a semmibe sovárgó vágyak viharát, míg egy napon maguktól fel kell szakadniuk a zsilipeknek, hogy napfényre zúdulhasson az álmatlan éjszakák álmokincse. Különösen áll ez olyan temperamentumra, mint d'Annunzio. Sokan azt tartják róla, hogy az olasz Byron. Kevés olyan nagyszerű, tékozló, vakmerő kalandokban gazdag élet van, mint az övé. Veszedelmes élet, kegyetlen másokhoz és önmagához is, tele szertelen csapongásokkal, álmokká magasztosított tettekkel és tettek szilaj erejévé valósult álmokkal, szüntelen lándzsahegyre kelve a törvények szigorával. De míg Byron az élet féktelen változatával fűtötte művészetét, addig d'Annunzio elragadtatott és emelkedett művészetének egész szépségével illatta át és fokozta fehér izzásúvá élete duzzadó teltségét. Byron a szabadság győzedelmes gyeplőit ragadta meg a romantika száguldo paripáin, d'Annunzio a romantika bíboros lobogását, alakzatainak merész és zabolátlanul csapongó sokféleségét merevítette klasszikus márványok nemességébe. De azért nem szárnyalt kevésbé vakmerőn s ha kettőjük közül valamelyik a költészet és hősiség közös phaetoni napközelségébe suhant föl, úgy az d'Annunzio volt, ha nem restelte is a Pegazus lángszárnyai közé a benzinmotor prózai berregését bekapcsolni.

Nem csoda, hogy egy ilyen élet, az állandó feszültségnek és a szüntelen tettekre serkenő nyugtalanságnak ez a zsongó köpüje időről-időre szükségét érezte, hogy magába mélyedjen, keresse, megfejteni próbálja a tulajdon titkát és azt a rejtelmes összefüggést, amely közte és a tárgyak között van. Micsoda mámort adott neki a világ végtelen változata, kultúrák egymásra halmozott szépsége, századok és szellemek kavargása és micsoda mámort adtak az ő belső tüzei a holt anyagnak? Az élet nyugalomra hajló alkonya különösen alkalmas az ilyen talányfejtő elmélyedésre. Az élet valóságának legnyugtalanabb és minden titkot tagadó vándora, Strinberg is így döbbsen rá élete végén a lét millió rejtélyére s így kereste a Kék Könyvek rapszodikus himnuszaiban és marcangoló deprofundiszaiban a kristályok kőszívében szunnyadó szerves életet, az álmok, a vágyak, a tettek s a kövekből, formák-

ból, színekből és hangokból fakadt s a rajtuk keresztül hömpölygő cselekvés misztikus harmoniákba törvényesülő alchymiáját.

A szavaknak és megérzéseknek ilyen bűbajos alchymiája D'Annunzio minden vallomások könyve is. Ezoterikus borzongások remegnek bennük. Olyannak tetszenek egy bámulatos bőségben feltornyosuló élet tetőjén, mint a Montserrat gerincén a csúcsok szeszélyes sziklakövéleteinek lobbanásuk legmámorosabb pillanatában megdermedt lángjai. De érezzük, hogy a lán-
gok gyökere mélyen a hegy szívében dobog s az ismeretlen mélységek titká-
ból türemlett fel bíboros naptüzekben tündöklő tarélyuk. Elhisszük, hogy
itt őrizték a földi lét legtitokzatosabb drágaságát, a Grált, de meggyőződés-
sünk az is, hogy a beavatottaknak itt tárul kapu, hogy az ismeretlen révületek
elragadtatásába káprázzanak.

Igy tárja ki D'Annunzio is a Libro segreto márvánnyá kövült szó-
tobogásaiban legbensőbb énjét félig-meddig nekünk, de talán még inkább
önmagának. Mert ez a könyv szinte a csúcán áll annak a sornak, amely
egész külön csoportot jelent a költő művében. Kezdte a sort még 1910-ben
a Forse che si, forse che no, folytatta a Contemplazione della morte, majd
a Leda senza Cigno s a Libro Segreto előtt legjellegzetesebben terebélyesedett
ki a Notturnóban. Ezek a könyvek nemcsak tárgyuk körük hasonlósága révén
tartoznak össze (csak a Forse che si-nek van regényformája), hanem azért is,
mert hennük egészen más a köztudatban élőtől lényegesen különböző D'An-
nunzio nyilatkozik meg. Ez a D'Annunzio sokkal fogékonyabb az árny, mint
a napfény örömei iránt; mikor önmagába száll le, mintha Hekate sötét biro-
dalmának kapuit feszegetné; a hedonista derű sugaras hőse helyett az éjféli
lélek, amelyben sejtések, zsongások borzongnak, ehhez képest különben
tobzódó gazdagságban dagadó előadása is sokkal tartózkodóbb és tömö-
rebb. Az emlékiratnak egy neme ez a könyv és mégsem egészen az. Sokkal
több annál és sokkal kevesebb is. Nincs benne semmi rendszer. Az író nem
akarja folyamatosságba fűzni emlékeit, nem akar vallomást tenni, meg-
gyónni, hűséges tükörképet adva életéről. Más ez a könyv, mint gyónás,
belső forró töredelem, amely a maga frissen felbuzgó rendszertelenségében
halmozza egymásra, amit egy mérhetetlenül gazdag élet emlék- és reflexió-
bányája káprázatos bőségben ont. Visszaemlékezések, naplótöredékek,
egy-egy életdarabot jelentő tanulmányok, töredékek zsúfolódnak, kuszál-
ódnak ebben a kötetben. Van ebben a kötetben csodálatosképpen az is,
amit legkevésbé várhattunk volna attól a D'Annunziótól, aki sohasem
állta a kritikát, sőt egyenesen gyűlölte kritikussait! Önkritika, mégpedig
túl a műhelytitkokba bepillantást adó önleplezésen. Szinte szembenáll
önmagával és az alázat bátorságának kenytelenségével tesz vallomást leg-
bensőbb írói titkairól, mikor ilyeneket leír: «Hányszor éreztem, hogy ösztö-
nöm fölülmulja észbeli ügyességemet és megelőzi mesterségem minden
ravasz fogását» — vagy «Igazában mint művészíró a tunyaság idejében
nöttem, ott kerestem magam és megtaláltam a csüggedés idején».

Van ebben a könyvben valami hitvalló szándék is. De éppen ez teszi
vallásilag teljesen ködössé, zürzavarossá. A katolikus misztikum ezoterikus
illumináltsággal kuszálódik. Másutt buddhista és mazdaista tanok furcsa
dualizmusa hirdet babonás keleti aszkezist, amelyből egyszerre a maga szerte-
len mohóságával robban ki a régi gyönyöröszomjas D'Annunzio s szinte
a Forse che si egykori szenvedélyességével tör lándzsát a kizárólagos érzéki
szerelemért. Ezek után teljesen érthető, amin talán némelyek csodálkoz-

tak, hogy Róma a könyvet úgyszólván rögtön megjelenése után indexre tette.

A halálközelség őszintesége ad súlyt és hitelességet ennek a vallomásnak. Bár soha nem lehet tudni, hol kezdődik D'Annunziónál a póz és az őszinteség, vagy nemcsak a póz-e teljesen őszinte nála. Tragikus napok szülték a Titkos Könyvet, amint azt Angelo Cocles a vaskos kötet rövid előszavában elmondja. A költő ismét a halálba készült s akkor adta át neki ezeket a lapokat, rajtuk a feljegyzéseket, amelyeket néhány éven át szinte éjszakáról-éjszakára készített, mégpedig a legvakmerőbb őszinteséggel, nem azért hogy gyónjon, hanem hogy feltárja önmagát.

A rövid előszót hosszabb bevezetés követi, amelyben a költő életrajzát foglalja össze messze abruzzói ifjúságának gondtalan napjaitól szerelmeken, küzdelmeken, a háború napjain át egészen addig, míg a Vitoriale magaslátán a halált nem kereste. Azután következik maga a mű, a Titkok Könyve. Négyszáznegyvennyolc oldal, szinte egy lélekzetre kiöntött, megszakítatlan folyamatosságban, nem oszlik részekre, fejezetekre, írásjelek nem választják el a mondatokat, csak mint a zenét, hangközök és szünetek. Csakugyan olyan ez a könyv, mint valami hatalmasan eláradó gigászi szimfónia, amelyben érzelmek és emlékek, sejtelmek és látomások, jelen és mult, dolgok és dolgok szimbolumai, árnyak és képek, fényben tündöklő napok visszagúszása, az élet leghomályosabb rezdülései fonódnak össze végtelen szövevényű zenévé.

Kállay Miklós.

A paraszt-országok.

Irta: Ferenczy Valér.

A parasztság problémái ma a levegőben vannak. Nem kell éppen csak holmi hírlapi polémiákra gondolni, amelyekkel nem egyszer találkozunk; a «földhöz gyökerezett népiség» és «gyökérvesztett városiasság» jelszódobálásain túl, még a magunkfajta «rögtől elszakadt» magyar entellektüel is érezheti, hogy a parasztság korunk égető kérdéseinek mondhatni archimedesi pontjává lett. És ily szemszögből nézve, alighanem az se véletlen, ha angol ismerősünk hívja fel figyelmünket egy, Angliában az új könyvek közt is leginkább feltűnést keltő munkára, H. Hessell Tiltman «Peasant Europe»-jára, amelyben a magyar olvasót első sorban az ragadja meg, hogy éppen angol szerző volt az, aki szükségét érezte annak, hogy bejárja a parasztságokat és közvetlenül érintkezve, barátkozva Középeurópa legkülönbözőbb fajú és nyelvű parasztjaival, fesztelen, bizalmas beszélgetésekből szerezzen első forrásból tudomást Európa e nagyfontosságú néposztályának helyzetéről, bajairól, törekvéseiről. Ha meggondoljuk, hogy Angliában a lakosságnak 80 százaléka városokban lakik, ha arra emlékezünk vissza, hogy hosszú angolai tartózkodás folyamán, a nép legkülönbözőbb rétegeivel érintkezve, sem találkoztunk ott paraszttal: csaknem mint sorsiróniára döbbenünk rá arra, hogy épp a standardizált, ipari Angliából való szerző az, aki átfogó, eleven, frappáns képet tár elénk a paraszti világról, amelyhez nekünk, nemcsak nemzetgazdasági s politikai vitatkozásokban, de legegyszerűbb kapcsolataink, élményeink révén is százszor több közvetlen közünk van, mint neki, az angolnak.

Tiltman aránylag fiatal szerző ; a munkáspárt tagja volt, egyik első, nem túl érdekes könyve az akkor még munkáspárti vezérről, Ramsay MacDonald-ról szól. Ezúttal szerencsés kézzel választotta meg a témát — bár másrészt tagadhatatlan, hogy nehéz feladatra vállalkozott. Európa parasztnépeinek sokrétű kortörténeti adatait, viszonylatait kellő arányba helyezni, a regionális problémáknak mindig a megfelelő helyet juttatni a nagy, általános, világ-gazdasági és szociális kérdések keretében : szinte emberfölötti vállalkozás. Lehet, hogy a szigorú bíráló találna is helyenként a könyvben aránytalanságokat ; nem lehetetlen, hogy a szerző, azon a réven, hogy itt-ott az egyik néphez közelebb férközött, nyelvtudása és egyéb külső körülmények révén, mint másokhoz és így egyes tüneteknek, pl. az ukrán irredentának jelentőségét egy árnyalattal túlhangsúlyozta. De ami a legfontosabb : a könyvön végigvonul alapvető jóhiszeműsége és a meleg, emberi közösség érzése, amellyel a parasztfajtával foglalkozik. Statisztika és szív — e két, látszólagos ellentétes elem igen szépen egyesítve van az angol szerző könyvében.

Az országok, amelyeket Tiltman bejárt s amelyekről könyvének fejezetei szólnak, a következők : Ausztria, Jugoszlávia (itt behatóan foglalkozik a horvátokkal, akiknek vezéreivel, a jugoszláv hatóságoknak minden szigora, vizsgálása ellenére is, közeli érintkezésben állt), Bulgária, Románia, Besszarábia, Bukovina, Magyarország (úgy Csonkamagyarország, mint az elszakított területek), Lengyelország, Csehszlovákia. Könyvének tárgya az a kerek százmillió ember — férfi, nő és gyermek — akik ezen a, Szovjetország határáig terjedő, túlnyomóan parasztlakta területen a földet művelik, és minden regionális, faji, vallási, nyelvi és nemzeti különbségen túl, oly sokban hasonlítanak egymáshoz. «A paraszt két fő jellemző tulajdonsága a hagyományosság és a türelem», írja egy helyen. Korántsem csupán foglalkozási ágat lát a parasztságban, hanem életformát, a föld művelésének apáról fiúra szálló hagyományát. «Nagyobb a lelki rokonság (affinity) a volhiniai, lengyel uralom alatt élő ukrán paraszt és az Eszék-vidéki, jugoszláv uralom alá került horvát paraszt közt, mint a birminghami mérnök és a déli walesi szénbányász között». Az író szempontja tehát alapjában egységesítő, átfogó, ami azonban — és ez úgy véljük, egyik fő érdeme a könyvnek — korántsem csábítja arra, amire a kísértés nagyon is közelfekvő, hogy alábecsülje a nemzeti szempontokat, azokat a helyi adottságokat, amelyekben faji, vallási, nyelvi különbségeken kívül a kulturális színvonal különbsége is elsőrendű szerepet játszik. Így igen nagy jelentőséget tulajdonít az irredentáknak ; ismét és ismét hangsúlyozza, hogy részben a békeszerződések tévedései, részben a világháború végeztével beállott hatalmi *fait accompli* révén egyes parasztnépek, (köztük persze az elszakított területek magyarsága) olyan államok elnyomása alá került, amelyek kultúrában száz évvel hátrább vannak, mint a hozzájuk csatolt népi kisebbségek. Főleg két államnak, Jugoszláviának és Romániának hatalmi elnyomása a hozzájuk csatolt népi kisebbségekkel szemben, mondhatni, borzalmasan bontakozik ki Tiltman könyvében. Így az előszóban jelzi, hogy csak általánosságban, nevek említése nélkül mondhat köszönetet annak a sok parasztembernek, aki, akár házában négy fala közt, akár pedig, mint nem egy ízben történt, az egész falu egybegyült lakossága előtt tájékoztatta a maga és társai sorsáról. Ugyanott azonban «nem mulaszthatja el, hogy el ne ismerje azt a buzgalmat és erélyt, amellyel a két országnak rendőri hatóságai igyekeznek meggátolni a külföldi utast abban, hogy beszéljen a paraszttal és onnét tudja meg az igazat arról a politikai s gazdasági helyzetről, amelynek egész népek a szen-

vedő részesei — a helyzetről, mely közvetlenül a békeszerződésekből ered s amely a kormányok számára állandó fenyegetést, a békére pedig veszélyt jelent mindaddig, amíg mélyreható változásokat nem foganatosítanak s az igazság vissza nem tér a parasztszörnyűségekbe».

A parasztság mai gazdasági helyzetének mérlegelése semmiesetre sem kisebb jelentőségű, mint a politikai helyzeté; sőt a kettő közt igen sokféle szoros összefüggés van. «A világ-depresszió és a paraszt» ezt a címet viseli a könyv egyik végső, összefoglaló fejezete. Itt általánosabb vonatkozásokban összegeződnek azok a részlet-jelenségek, amelyeket az előző, az egyes népekről külön szóló fejezetekben felsorakoztatott s amelyek közt valóban meglepően sok az analógia, úgyhogy az olvasó, aki csak egy vagy két parasztnép életét ismeri közelebbről, mondhatni, bármely fejezetben ismert jelenségekre bukkan: a háború utáni időeknek s főleg a legutóbbi éveknek, a fokozódó gazdasági válság éveinek szomorú jelenségeire. A paraszt görnyed, dolgozik hajnal-tól estig és alig képes megkeresni a gyufa, a só, a petroleum árát . . . Így, miközben Budapesten az hírlik, hogy a magyar falu már bevezette a gyufaszálak egyenkénti árusítását és azt olvassuk lapjainkban, hogy az öngyűjtőkre kivetett adót lényegesen emelte a pénzügyminisztérium, ugyanakkor az angol író könyvéből megdöbbenő adatokat kapunk arról, hogy a csernovic-környéki ukrán paraszt milyen rettenetes tart tüzőjében kovakövet, acélt s a mezőn szedett, a tapló pótlására szolgáló mohát, amely eszközöknek használatát hihetetlen szigorral tiltja a román kormány. A pénz, a készpénz már-már ismeretlen fogalomvá válik a parasztnépek életében. A világháborút követő földreformok ugyan általában sokat segítettek a paraszt sorsán; s elképzelhető, hogy készpénz nélkül is megél, hiszen sok helyt a paraszt végigvergődik az életben a bölcsőtől a sírig, anélkül, hogy élelméért valaha is pénzt adna ki. De a gyakorlatban másképp fest a dolog: a paraszt nemcsak magának termel, nem nyugodhat tehát bele abba, hogy nem talál piacot terményei számára, hiszen adót is kell fizetnie. «Nincs az a tudomány, amely megóvhatná a pénztelen termelőt az adóvégrehajtó ténykedéseitől olyan országokban, amelyek a nemzeti jövedelemnek precedens nélkül álló hanyatlása ellenére igyekeznek fizetőképességetek megőrizni». «Az adóteher súlyossága annak az adózók anyagi helyzetéhez való arányától függ . . . Amikor azt olvassuk, hogy Galiciában 1933-ban a «gazdag» paraszt 15 angol fontnak megfelelő összeget fizetett adóban s azonfelül nyolc napi kötelező községi munkát végzett adó fejében: ez vajmi kevéssé világítja meg a terheket, amelyeket a galíciai parasztság oly türelemmel visel. De ha hozzátesszük, hogy 15 angol font még jó években is egy évi munkája készpénzeredményének kb. 75 százalékát teszi ki — másszóval, hogy a paraszt és családja minden évben nyolc hónapon át csak az állam igényeinek kielégítéséért dolgozik, — akkor megérthetjük az elkeseredést afölött, hogy oly időkben, amikor a parasztnak nincs keresete, a magas adók változatlanok maradtak».

Ha nem volna oly sok vonatkozásban szomorú kép, amelyet a könyv élénk tár — «a rutén paraszt, aki már annyira lerongyolódott, hogy állathörökben jár, vagy a horvát, aki még a háború előtti időkből fejlett tisztasági igényeket örökölt s akinek fiai a jugoszláv hadseregben kénytelenek az istálló tisztítani anélkül, hogy bármi lehetőségük volna a mosásra» stb., stb. — akkor szinte a sors iróniájának mondhatnók, hogy a távoli, ipari szigetország fia ismerteti előttünk a parasztot, azt az emberfajtát, mely hozzánk annyira közel áll. És ha a magyar olvasó, érthető kíváncsisággal, mindjárt előre lapoz

és a hazánkról szóló fejezetet böngészi, szép rendben felsorakoztatva talál ott csupa olyan vonást, amelyek fölött oly gyakran elsiklott a szeme, amikor szórakozottan lapozgatta az ujságokat. Gazda-moratórium, agrárólló, Hanyga-szövetkezet, Tahí-Tótfalu . . . mindez szokatlanul hangzik az angol nyelvben. A kifejezésmódnak azzal a frázismentes egyszerűségével, amely az angolt oly közvetlenné teszi, foglalkozik Tiltman a magyar földművelés problémáival. «Magyarország abban tér el az e kötetben tárgyalt országok és régiók leg-többjétől, hogy még megmaradtak a nagymérvű különbségek a gazdaságok területét illetően» . . . «A gazdasági ranglétra egyik végén áll a mezőgazdasági munkás, aki bérbe adja a szolgálatait a földbirtokosnak, míg családja műveli a neki jutott kis földrészt ; a létra másik végén az Esterházyak állnak, amely családnak együttesen birtokában lévő uradalmi százezernél több holdat tesz-nek ki . . .» Az angol szerző meleg rokonszenvvel ír a magyarságról ; ami annál értékesebb, mivel nem a «propagandánknak megnyert» külföldi az, aki nyilatkozik, hanem az elfogulatlan szemlélő, aki hangsúlyozza is elfogulatlanságát. Sőt szükségesnek véli megjegyezni, hogy nem tehet arról, ha megjegyzései, amelyekben Csonkamagyarország földművelésének állapotait magasán fölébe helyezi a román uralom alattiakénak, «gyanúsán hasonlít a magyar propa-gandához».

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK.

KÖZÖS IRODALMI FRONT kialakulását látja és sürgeti Léon Lemonnier és megrajzolja történelmi kialakulását. Szerinte két alapvető irányban oszlanak meg az irodalmi iskolák : egyik az életre irányítja figyelmét, másik menekül tőle. Ez utóbbinak kezdete a romantika, mely mindent elkövetett, hogy a valóság látványától menekülhessen egy képzeleti világba ; a szimbolizmus már ezt is kerülte, egészen az extázisig, melynek eléréséről minden misztikus álmodik, de mégis képszerűség jellemzi. A szürrealizmus a teljes felbomlás állapota : minden tudatos tagadása : «une évasion complète».

Belső lélektani jellegükhöz igazodik stílusuk is. A romantikusok megszabadították a verset minden mesterséges béklyótól. Verlaine az ő formájukat oldotta fel, Mallarmé a szintaxisukat. A szürrealistáknak már csak azt kellett széttörni, ami logikus és érthető maradt a formában : a szavak egymásközti logikai kapcsolatát. Szociális vonatkozásban is megvan

a párhuzam. Hugo Victor magános hősként áll szemben a «tirannizmus»-sal. Rimbaud, az anarchista lázadó, nem vállal közösséget környezetével, egyszerűen eltűnik belőle. — A szürrealista költők már kaszárnnyákban lázitanak antimilitarista programmal ; ők az első bolsevista írók. E kiéleződött folyamat visszahatásaként jelentkezett a populizmus. Jellemzői : a hermetikusság helyett a regény kultusza, önként vállalt örökségük a realizmus ; a szociális valósághoz való ragaszkodás. A nyelv nem művészi hatások bő alkalma, hanem a közlés eszköze. A szavak nem magántulajdon, hanem a köztől kölcsönzött jó, melyet meg kell becsülni.

A romantika és szürrealizmus arisztokratikus jellegű ; elefántcsonttoronyba vonul, hogy küldetésének magasabb értelmet adjon, megveti az embereket. A realizmus és a populizmus visszazár a földre, demokratikus.

A populizmus még egy másik iránynak is reakciója : a gidizmusnak, melynek művelői a Nouvelle Revue

Française köré csoportosult írók. Ennek gyökerei a klasszicizmusig nyúlnak vissza. Lényege a lélektani elemzés, amely azon a posztulátumon alapszik, hogy az ember minden történelmi korban lényegében egyforma. Minél több elvonás, az igazság annál közelebb. Az emberek kiemelkednek a társadalomból, hogy annál tisztábban működhessék belső mechanizmusuk. Azért mégsem társadalomellenes, mint a szürrealizmus, hanem inkább asocialis, mert nemcsak a couleur locale-t, hanem a couleur sociale-t is megveti. Az egyén környezetének elmentál, szabad, és csak önmagának felelős. Önmagán kívül, a vallásban, megoldást nem találván, örökös lelkiismeretvizsgálatot kell tartania : innen az elemzés rendkívüli finomsága, végtelen belső érzékenység, amely az egyént teljesen elszigeteli a társadalom felé. Így ugyanolyan anarchiára vezethet, mint a romantika. E társadalmi amoralisme másik forrása az esztéticizmus, mely Keats-nél még maga az erkölcs : a szépség a világ lényege, maga a valóság.

Gide politikai pálfordulásainak is ez a magyarázata. Fél a társadalmi erőket megszervező pártoktól, küzd ellenük, s végül is mindig a legerősebb karjaiba veti magát. (Útja az Action Française-től a kommunizmusig.)

Az új írók, akik e két ismertetett történelmi iskola ellen lépnek fel, a realizmus tudatos folytatóinak vallják magukat. Politikai és társadalmi elhelyeződésük szerint több csoportra különülnek. A populisták mozgalma inkább értelmi reakció a szürrealizmus és esztéticizmus ellen, az új proletárirodalom politikai mozgalomból nőtt ki, de művészetfelfogásában találkoznia kellett a populistákkal. (Léon Lemonnier: *Front litteraire commun. Mercure de France, jul. 15.*)

*

A POZITIVIZMUS ÉS A «RÉGI» SZELLEMTÖRTÉNET VÉDELME. Várni lehetett, hogy az új német politikai törekvésekkel párhuzamosan követelni fogják az eddigi tudományos munka és tudóstípus gyökeres átalakítását, a liberális pozitívista ténytudomány végleges felszámolását, mely a maga szenvedélytelen módján minden tudományágat egysorba helyezett és tárgyilagosságában elvesztette kapcsolatát a közvetlen étellel : világnézetalkító ereje megszűnt. Szükség van e helyett egy olyan tudományos magatartásra, mely ismét értékkülönbségeket tesz az egyes tudományágak között és az élethez közel állva gyakorlati következményeiben nevelő hatást fejt ki.

D. Seckel így foglalja össze a vádakat és követeléseket s cikkében (*Alle und neue Geisteswissenschaft, Neue Rundschau, jul.*) védelmébe veszi a pozitívizmust és a «rég» szellemtörténetet. Először is túlzó az átértékelő bírálat minden eddigi tudománnyal szemben, hiszen a XIX. század tudományával a XX. század első három évtizedében már nagyjából leszámoltak ; de még a multa nézve sem helytálló, ha a pozitívizmus olyan kiváló képviselőjére gondolunk, mint Jakob Grimm, Scherer, Eduard Meyer, Hans Delbrück. Maga Dilthey, a szellemtörténet megalapítója is, aki 1833-ban született, már a mult században elvégezte a most sürgetett kritikát a «rég» iskolán. Különbösen éppen a német tudományos szellemnek kell megbecsülni azokat a komoly és okos részletmunkákat, melyeket e kor hagyományozott rá, mielőtt az elsiett és kényelmesebb szintézisbe vetné magát. Ami a szellemtudományok módszerének vitatott előítéletmentességét illeti, erre vonatkozólag számtalan értékes megnyilatkozásra lehet hivatkozni ; summájuk az, hogy minden megismerésben az értékelő mozzanat játszik döntő szerepet.

Spranger szerint «világnézeti apriori ez, mely már a tudomásulvételben is bizonyos rejtett eszmei mértéket követ». S mégis törekszik az «igazságra»; a történetkutatás is, bár tudatában van elfogultságának, igyekszik ezen felülemelkedni. Egyébként a tudománynak egy nagy kultüreszmébe való «bekapcsolása» csak annak teljes tiszteletben tartásával történhetik, mert a szaktudományok saját törvényeik szerint tudnak csak alkotni s legfontosabb feltételük a *kutatás teljes szabadsága*. Ezért kétséges eredményeinek politikai vagy általában akarati tevékenységre való közvetlen felhasználása: lehetetlen ugyanis olyan lényeges különbséget, mint amilyen a megismerő és cselekvőhatalmi magatartás között van, egy tetszetős totalitás-eszme kedvéért erőszakosan áthidalni. (Erre csak kivételes lángelmék képesek.) S bármennyire is fontosabbnak látszik újabban a nevelés a tudományos képzésnél, a sajátos törvényei szerint élő tudományágak bármelyikét is a merőben gyakorlati-pedagógiai alkalmazásával összekeverni nagy hiba volna. Egy tudósna bármilyen politikai neveltsége

lehet, de ennek tudományos munkájához éppúgy nincs köze, mint az asztalos politikai nézetének szerszámjához.

*

POLGÁRI-SZOCIALISTA TÁRSADALOMRÓL beszél az orosz példára gondolva egy másik cikk. Tévedés ugyanis azt hinni, hogy Franciaország kapitalista mintaállam. Egy szállodareszvénytársaság az államnak 46 millió frankot fizetett a 14 milliós részvénykifizetésekkel szemben; a bankok pénze a kispolgároké; a gabonaárakat az állam szabja meg, munkakódex van, társadalmi biztosítás és magánszerződéseket szabályozó törvény (a szabadverseny rég csődöt mondott): íme, a szocializált polgári társadalom. A szocializmus tulajdonképpen a kapitalizmus kizsákmányolása adó útján. Oroszország a kapitalista polgárság által teremtett gépkultúrát másolta le és fejleszti tovább és ugyanakkor támadja a kapitalista polgári társadalmat. A forradalom és a konzervatizmus így kapaszkodnak össze. (*Pierre Hamp: La société bourgeoise-socialiste. N. R. F., jul.*)
i. j.

A NAPKELET minden közleményeért írója felel.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: TORMAY CECILE.

Helyettes szerkesztő: KÁLLAY MIKLÓS.

Stephaneum nyomda r. t. — A nyomdáért felelős: IFJ. KOHL FERENC.